

“YASHIL” TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA RESURLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Shomurodov Nodirbek Dilmurodovich

“Zamin-agro oil” MCHJ iqtisodchisi

nodirbekshomurodov@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada “yashil” tadbirkorlik subyektlarida resurslardan foydalanish samaradorligining iqtisodiy mazmuni va an’anaviy tadbirkorlikdan farq qiluvchi o‘ziga xos xususiyatlari tizimlashtirilgan. Energiya, suv, xomashyo va materiallar sarfini kamaytirish, chiqindilarni iqtisodiy aylanmaga qayta kiritish, toza texnologiyalardan foydalanish, mahsulotning hayotiy sikli bo‘yicha resurs sig‘imini boshqarish hamda ekologik natijani iqtisodiy samara bilan uyg‘unlashtirish “yashil” tadbirkorlik resurs samaradorligining asosiy belgisi sifatida asoslangan. Resurs unumdorligi, energiya va suv sig‘imi, material qaytimi, chiqindini qayta ishlatish darajasi hamda ekologik xarajatlar tejamlorligini qamrab oluvchi baholash yo‘nalishlari taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: “yashil” tadbirkorlik, resurs samaradorligi, kichik biznes, resurs unumdorligi, energiya tejamlorligi, suv tejamlorligi, material samaradorligi, aylanma iqtisodiyot, ekologik innovatsiya, toza ishlab chiqarish.

Abstract: The article systematizes the economic essence of resource-use efficiency in “green” entrepreneurship entities and identifies its specific features that distinguish it from traditional entrepreneurship. It is substantiated that the key characteristics of resource efficiency in “green” entrepreneurship include reducing the consumption of energy, water, raw materials, and materials; reintegrating waste into the economic cycle; using clean technologies; managing resource intensity throughout the product life cycle; and aligning environmental outcomes with economic efficiency. The study proposes assessment areas covering resource productivity, energy and water intensity, material efficiency, the level of waste reuse, and savings in environmental costs.

Keywords: “green” entrepreneurship, resource-use efficiency, small business, resource productivity, energy efficiency, water efficiency, material efficiency, circular economy, eco-innovation, clean production.

Абстрактный: В статье систематизированы экономическое содержание эффективности использования ресурсов в субъектах «зелёного» предпринимательства и её специфические особенности, отличающие её от традиционного предпринимательства. Обосновано, что основными характеристиками ресурсной эффективности «зелёного» предпринимательства являются сокращение потребления энергии, воды, сырья и материалов, повторное вовлечение отходов в экономический оборот, использование чистых технологий, управление ресурсоёмкостью на протяжении жизненного цикла продукции, а также согласование экологических результатов с экономической эффективностью. Предложены направления оценки, охватывающие производительность ресурсов, энергоёмкость и водоёмкость, материалотдачу, уровень повторного использования отходов и экономию экологических затрат.

Ключевые слова: «зелёное» предпринимательство, эффективность использования ресурсов, малый бизнес, производительность ресурсов, энергоэффективность, водосбережение, эффективность использования материалов, циркулярная экономика, экологические инновации, чистое производство.

Kirish (Введение/Introduction).

Iqtisodiy o‘shishning resurs sig‘imini pasaytirish va tadbirkorlik faoliyatining ekologik ta‘sirini cheklash zamonaviy biznes modellarini transformatsiyalashning muhim shartiga aylanmoqda. Ayniqsa, kichik va o‘rta tadbirkorlik subyektlari resurslardan foydalanish tartibini o‘zgartirish, energiya tejamlor texnologiyalarni joriy etish, chiqindilarni kamaytirish va aylanma ishlab chiqarish usullariga o‘tish orqali “yashil” iqtisodiyotning amaliy ishtirokchisiga aylanadi. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti kichik va o‘rta biznesning ekologik izi sezilarli ekanini, ularning yashil transformatsiyasi energiya samaradorligi, aylanma biznes modellari, ko‘nikmalar, texnologiyalar va barqaror moliyaga kirish bilan bog‘liqligini ta’kidlaydi [1].

“Yashil” tadbirkorlikda resurs samaradorligi faqat bir birlik mahsulotga sarflanadigan resurs hajmini kamaytirish bilan cheklanmaydi. U resurslarni tanlash, xarid qilish, ishlab chiqarishga kiritish, qayta ishlatish, mahsulot dizayni, logistika va chiqindi bilan ishlash bosqichlarini qamrab oladigan kompleks boshqaruv jarayonidir. Shu jihatdan resurs samaradorligi korxona xarajatlarni kamaytirish bilan bir vaqtda ekologik bosimni pasaytirish va bozorda barqaror raqobat ustunligini shakllantirish vositasi sifatida namoyon bo‘ladi.

BMTning Sanoatni rivojlantirish tashkiloti resurs samaradorligini ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va sanoat qo‘shimcha mahsulotlarini qayta ishlatish orqali xarajatlarni tejash, ifloslanishning oldini olish va raqobatbardoshlikni

mustahkamlash bilan bog‘laydi [2]. Demak, “yashil” tadbirkorlikda resurs samaradorligi iqtisodiy va ekologik natijalarni bir vaqtda shakllantiradigan ikki tomonlama samara ega.

Maqolaning maqsadi “yashil” tadbirkorlik subyektlarida resurslardan foydalanish samaradorligining o‘ziga xos xususiyatlarini nazariy va uslubiy jihatdan tizimlashtirish, resurs samaradorligini shakllantiruvchi omillarni aniqlash hamda uni baholash uchun tadbirkorlik iqtisodiyotiga mos ko‘rsatkichlar tizimini taklif etishdan iborat.

Tadbirkorlik subyekti uchun resurslar narxining o‘shishi, energiya ta‘minotidagi xavflar, suv tanqisligi, ekologik standartlarning kuchayishi va tashqi bozorlarda mahsulotning uglerod iziga qo‘yilayotgan talablar resurs samaradorligini strategik boshqaruv obyektiga aylantirmoqda. Resurs sarfining har bir qisqarishi tannarxga bevosita ta‘sir qilsa, chiqindilar va emissiyalarning kamayishi ekologik to‘lovlar, yo‘qotishlar va bozor cheklovlari bilan bog‘liq ehtimoliy xarajatlarni pasaytiradi.

2026-yilda chop etilgan tadqiqotlarda “yashil” tadbirkorlik energiya samaradorligi, resurslarni qayta ishlatish, toza texnologiyalar va aylanma iqtisodiyot tamoyillarini biznes modeliga kiritish orqali barqarorlikni ta‘minlovchi mexanizm sifatida baholanmoqda [3]. Shuningdek, mikro, kichik va o‘rta korxonalarning yashil amaliyotlariga bag‘ishlangan tizimli sharhda resurs samaradorligi, ekologik boshqaruv, chiqindilarni qisqartirish, yashil ta‘minot zanjiri, ekologik dizayn va aylanma ishlab chiqarish asosiy yo‘nalishlar sifatida ajratilgan [4].

“Yashil” tadbirkorlik subyektlarining resurs samaradorligiga xos yana bir jihat shundaki, iqtisodiy natija resurslarni ko'proq jalb qilish hisobiga emas, balki mavjud resurs birligidan olinadigan qiymatni oshirish orqali shakllanadi. Bunda ishlab chiqarish hajmi o'sishi bilan resurs sarfi va ekologik ta'sirning mutanosib o'sishi shart emas. Aksincha, texnologik va tashkiliy innovatsiyalar resurs sig'imini pasaytirish orqali iqtisodiy qiymat va ekologik natijani bir vaqtda yaxshilashi mumkin. Shu sababli “yashil” tadbirkorlik subyektlarida resurs samaradorligini tadqiq etish doirasida resurslardan foydalanish, xarajatlarni optimallashtirish, innovatsion faollik, raqobatbardoshlik va barqaror biznes modellarini o'zaro bog'liq holda o'rganish imkonini beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Обзор литературы/Literature review).

Resurs samaradorligining nazariy asoslari resurslarga asoslangan yondashuv, tabiiy resurslarga asoslangan yondashuv, ekologik samaradorlik va aylanma iqtisodiyot konsepsiyalarida ifodalanadi. Resurslarga asoslangan yondashuv korxona raqobat ustunligini uning noyob resurs va qobiliyatlaridan samarali foydalanish bilan bog'laydi. “Yashil” tadbirkorlik sharoitida esa ekologik bilim, resurs tejamlor texnologiya, xodimlarning yashil ko'nikmalari va tashkiliy innovatsiyalar strategik resursga aylanadi.

2026-yilgi empirik tadqiqotda “yashil” tadbirkorlik barqarorlikka yo'naltirilgan bilim, ko'nikma, qobiliyat va munosabatlarning yig'indisi sifatida talqin qilinib, energiya samaradorligi, chiqindilarni kamaytirish va resurslarni mas'uliyatli boshqarish orqali ekologik hamda iqtisodiy natijalarni yaxshilashi ko'rsatilgan [5]. Bu resurs samaradorligini faqat texnik ko'rsatkich emas, balki tadbirkorlik subyektlarining ichki boshqaruv qobiliyati sifatida ham baholash zarurligini anglatadi.

BMTning Sanoatni rivojlantirish tashkiloti aylanma innovatsiyalar bo'yicha yondashuvda resurs samaradorligi mahsuldorlikni resurslardan tejamlor foydalanish orqali oshirishi, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, yangi texnologiyalarni qabul qilish va sanoat qo'shimcha mahsulotlarini qayta ishlatish esa aylanma iqtisodiyotga o'tishni tezlashtirishini ta'kidlaydi [2]. Mazkur yondashuv “yashil” tadbirkorlikda resurs tejamlorligi va raqobatbardoshlik o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri iqtisodiy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi.

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti kichik va o'rta biznesni yaxshilash siyosatida energiya iste'moli, energiya sig'imi, uglerod sig'imi va energiya narxi yuki kabi ko'rsatkichlarni monitoring qilish muhimligini ko'rsatadi [1]. Bu korxona darajasida resurs samaradorligini baholashda mutlaq sarf bilan birga nisbiy ko'rsatkichlardan ham foydalanish zarurligini asoslaydi.

Zamonaviy adabiyotlarda “yashil” tadbirkorlikning muhim xususiyati resurslarni tejash bilan bir vaqtda yangi bozor imkoniyatlarini shakllantirishi bilan izohlanadi. Resurs samaradorligi va ekologik innovatsiya korxona xarajatlarni pasaytirishdan tashqari, mahsulotning ekologik xususiyatlarini yaxshilash, brend obro'sini mustahkamlash va ekologik talab yuqori bo'lgan bozorlarga kirish imkonini kengaytirishi mumkin [6].

Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Методы /Methods).

Tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, resurslarga asoslangan yondashuv, jarayonli tahlil va ko'rsatkichlarni guruhlash usullaridan foydalanildi. “Yashil” tadbirkorlik subyektlarida resurs samaradorligi kiruvchi resurslar – ishlab chiqarish jarayoni – mahsulot – chiqindi va emissiya – qayta aylanma bosqichlari bo'yicha o'rganildi. Samaradorlikning iqtisodiy, texnologik, ekologik, tashkiliy va bozor xususiyatlari ajratildi. Baholash mezonlari resurs birligiga yaratilgan qiymatni oshirish, resurs sig'imini kamaytirish va ikkinchilamchi resurslardan foydalanishni kengaytirish mantig'i asosida shakllantirildi.

Tahlil va natijalarlar (Анализ и результаты/Analysis and results).

Tahlil natijalari “yashil” tadbirkorlik subyektlarida resurs samaradorligining an'anaviy resurs tejamlorligidan farq qiluvchi bir qator xususiyatlarga ega ekanini ko'rsatdi. An'anaviy yondashuvda asosiy maqsad xarajatni kamaytirish bo'lsa, “yashil” tadbirkorlikda xarajat, resurs iste'moli, chiqindi, emissiya, qayta ishlatish va bozor qiymati o'zaro bog'liq holda boshqariladi.

Birinci xususiyat – iqtisodiy va ekologik natijaning bir vaqtda shakllanishidir. Energiya sarfining qisqarishi elektr xarajatini kamaytiradi va bir vaqtning o'zida energiya ishlab chiqarish bilan bog'liq ekologik ta'sirni pasaytiradi. Suvdan qayta foydalanish suv xaridi va oqova xarajatlarni kamaytiradi. Material yo'qotishlarining qisqarishi esa xomashyo xarajati bilan birga chiqindi hajmini ham pasaytiradi. Shu

sababli “yashil” tadbirkorlikda resurs samaradorligining iqtisodiy qaytimi oddiy tejamlorlikdan kengroq.

Ikkinchi xususiyat – resurs unumdorligining ustuvorligidir. Bunda tadbirkorlik subyekti qancha resurs iste'mol qilgani emas, iste'mol qilingan resurs birligiga qancha qo'shilgan qiymat yoki mahsulot yaratilgani muhim. Bu yondashuv ishlab chiqarish o'sishini resurs iste'molining mutanosib o'sishidan ajratish imkonini beradi. Jarayonlarni raqamli hisobga olish, yo'qotish nuqtalarini aniqlash va uskunalar yuklamasini optimallashtirish resurs unumdorligini oshirishning muhim vositalaridir.

1-jadval

“Yashil” tadbirkorlik subyektlari resurs samaradorligining o'ziga xos xususiyatlari¹

Xususiyat	Iqtisodiy mazmuni	Amalga oshirish vositasi	Kutiladigan natija
Ikki tomonlama samara	Xarajatni kamaytirish va ekologik ta'sirni pasaytirish bir vaqtda ta'minlanadi	Energiya, suv va material tejamlorligi	Tannarx va ekologik bosim pasayadi
Resurs unumdorligi ustuvorligi	Resurs miqdorini ko'paytirish emas, bir birlik resursdan ko'proq qiymat olish	Jarayonni optimallashtirish va raqamli nazorat	Resurs qaytimi oshadi
Aylanmalilik	Chiqindi yo'qotish emas, ikkilamchi resurs sifatida qaraladi	Qayta ishlatish, qayta ishlash, sanoat simbiozi	Birlamchi xomashyoga talab kamayadi
Hayotiy sikl yondashuvi	Resurs sarfi faqat ishlab chiqarishda emas, mahsulotning butun hayotiy siklida baholanadi	Ekologik dizayn va uzoq xizmat qiluvchi mahsulot	Umumiy resurs sig'imi pasayadi
Innovatsionlik	Samaradorlik texnologik va tashkiliy yangilik bilan bog'lanadi	Toza texnologiya, avtomatlashtirish, ekologik innovatsiya	Mehnat va resurs unumdorligi oshadi
Preventiv boshqaruv	Ifloslanish oqibatini bartaraf etishdan ko'ra uning oldi olinadi	Toza ishlab chiqarish va jarayon nazorati	Ekologik xavf va yo'qotish kamayadi
Bozor qiymati	Resurs samaradorligi mahsulot va korxona imijiga qo'shimcha qiymat beradi	Ekologik standart, hisobdorlik, yashil marketing	Yangi bozor va mijozlarga chiqish imkoni ortadi

Uchinchi xususiyat – resurs aylanmaliligidir. Chiqindini iqtisodiy qiymatga ega bo'lmagan qoldiq sifatida emas, balki qayta ishlanishi, qayta ishlatilishi yoki boshqa korxona uchun xomashyoga aylanishi mumkin bo'lgan resurs sifatida qabul qilish “yashil” tadbirkorlikning asosiy farqlaridan biridir. BMTning Sanoatni rivojlantirish tashkiloti aylanma biznes modellarida ishlab chiqarish qo'shimcha mahsulotlarini qayta ishlatish resurs samaradorligi va raqobatbardoshlikni bir vaqtda kuchaytirishini ta'kidlaydi [2].

To'rtinchi xususiyat – hayotiy sikl bo'yicha boshqaruvdir. An'anaviy korxona resurs sarfini asosan ishlab chiqarish sexi doirasida hisoblashi mumkin. “Yashil” tadbirkorlik esa mahsulot dizayni, xomashyo tanlovi, qadoqlash, tashish, foydalanish muddati va mahsulotdan keyingi bosqichni ham resurs samaradorligining qismi sifatida ko'radi. Natijada mahsulotni ta'mirlash, qayta ishlash va materiallarni iqtisodiy aylanmaga qaytarish imkoniyatlari loyihalash bosqichidayoq hisobga olinadi.

Beshinchi xususiyat – ekologik innovatsiyaning resurs samaradorligi bilan uzviy bog'liqligidir. Yangi uskuna, energiya tejamlor dvigatel, suvni yopiq aylanmada ishlatish, aniq dozlash, chiqindisiz kesish yoki raqamli nazorat kabi yechimlar resurs sarfini texnik jihatdan kamaytiradi.

¹Muallif ishlanmasi

2026-yilgi tadqiqotlarda ham yashil tadbirkorlik energiya samaradorligi, qayta ishlash va toza texnologiyalar orqali barqaror biznes modeliga aylanishi ta'kidlangan [3].

Oltinchi xususiyat – preventiv, ya'ni oldini oluvchi boshqaruv. Ifloslanish sodir bo'lgandan keyin tozalash uskunasi xarajat qilishdan ko'ra, resurs yo'qotish va ifloslanishni jarayonning o'zida kamaytirish ko'proq iqtisodiy samara beradi. Bu yondashuv toza ishlab chiqarish konsepsiyasi bilan uyg'un bo'lib, xomashyo va energianing mahsulotga aylanmay qolgan qismi yo'qotish sifatida tahlil qilinadi.

2-jadval

“Yashil” tadbirkorlik subyektlarida resurs samaradorligini shakllantiruvchi omillar²

Omilar guruhi	Asosiy omillar	Resurs samaradorligiga ta'siri
Texnologik	Energiya tejamlor uskuna, avtomatlashtirish, toza texnologiya	Bir birlik mahsulotga resurs sarfini pasaytiradi
Tashkiliy	Resurs audit, hisobga olish, xodimlar rag'bat, ekologik boshqaruv	Yo'qotishlarni aniqlash va doimiy takomillashtirishni ta'minlaydi
Moliyaviy	Yashil kredit, investitsiya, lizing, imtiyozli moliyalashtirish	Samarali texnologiyaga kirish imkonini kengaytiradi
Institutsional	Ekologik me'yorlar, standartlar, rag'batlantirish mexanizmlari	Korxonaning resurs tejamlor qarorlarini tezlashtiradi
Bozor	Mijoz talabi, ta'minot zanjiri talablari, eksport standartlari	Ekologik samaradorlikni bozor ustunligiga aylantiradi
Inson kapitali	Yashil ko'nikmalar, texnik bilim, boshqaruv madaniyati	Texnologiya va resurs boshqaruvdan samarali foydalanishni ta'minlaydi
Hamkorlik	Sanoat simbiozi, klaster, resurs almashinuvi	Chiqindini ikkilamchi resursga aylantirish imkonini oshiradi

2-jadvaldan ko'rinadiki, resurs samaradorligi faqat yangi uskuna sotib olish bilan ta'minlanmaydi. Texnologianing iqtisodiy qaytami uni to'g'ri boshqarish, xodimlarning malakasi, resurslarni hisobga olish tizimi, moliyalashtirish va bozor rag'batlariga bog'liq. Shu sababli “yashil” tadbirkorlikda resurs samaradorligi texnik va boshqaruv qobiliyatlarining kombinatsiyasi sifatida qaralishi lozim.

BMTning Sanoatni rivojlantirish tashkiloti yashil va aylanma iqtisodiyotda kichik va o'rta korxonalar uchun bilim va ko'nikma yetishmasligi, moliyaga kirish va bozor axboroti cheklovlarini muhim to'siqlar sifatida ko'rsatadi [7]. Bu resurs samaradorligiga o'tishda tadbirkorlik subyektlarining ichki salohiyati bilan tashqi qo'llab-quvvatlash muhitini bir vaqtda takomillashtirish zarurligini anglatadi.

Resurs samaradorligini moliyaviy nuqtayi nazardan baholashda investitsiyaning qaytish muddati alohida ahamiyatga ega. Resurs tejamlor choralarning bir qismi katta kapital sarf talab qilsa, boshqa qismi hisobga olish, profilaktik xizmat, texnologik intizom, suv va energiya oqimlarini nazorat qilish kabi past xarajatli choralardan iborat bo'lishi mumkin. Shu bois tadbirkorlik subyekti resurs samaradorligi portfelini tez qaytuvchi tashkiliy choralari va uzoqroq muddatli texnologik investitsiyalar kombinatsiyasi asosida shakllantirishi maqsadga muvofiq.

3-jadval

Resurs samaradorligini baholash uchun taklif etiladigan ko'rsatkichlar tizimi³

Ko'rsatkich	Hisoblash mazmuni	Iqtisodiy talqin
Resurs unumdorligi	Yaratilgan qiymat / jami resurs xarajati	Resurs birligiga to'g'ri keladigan iqtisodiy natija
Energiya sig'imi	Energiya sarfi / mahsulot hajmi	Mahsulotning energiya talabchanligi
Suv sig'imi	Suv sarfi / mahsulot hajmi	Ishlab chiqarishning suv talabchanligi
Material sig'imi	Xomashyo va material sarfi / mahsulot hajmi	Materiallardan foydalanish tejamlorligi
Ikkilamchi resurs ulushi	Qayta ishlatilgan material / jami material sarfi	Aylanma resurs modelining rivojlanganligi
Chiqindi sig'imi	Chiqindi hajmi / mahsulot hajmi	Ishlab chiqarish yo'qotishlari darajasi
Resurs tejash rentabelligi	Yillik resurs tejam / resurs samaradorligi investitsiyasi	Yashil investitsiyaning iqtisodiy qaytami
Ekologik-iqtisodiy samara	Resurs tejam + ekologik xarajatlar tejam	Yashil choralarning umumiy iqtisodiy natijasi

² Muallif ishlanmasi

Taklif etilayotgan ko'rsatkichlar resurs samaradorligini bir yo'nalishda emas, kompleks baholash imkonini beradi. Masalan, korxona energiya sarfini kamaytirgan holda material chiqindisini ko'paytirsa, umumiy resurs samaradorligi to'liq yaxshilangan deb bo'lmaydi. Shuning uchun energiya, suv, material, chiqindi va ikkilamchi resurslar ko'rsatkichlari birgalikda tahlil qilinishi kerak.

Resurs unumdorligi iqtisodiy samaradorlikning umumlashtiruvchi ko'rsatkichi bo'lib, resurs xarajatlarning qiymat yaratish qobiliyatini ifodalaydi. Biroq “yashil” tadbirkorlikda unga ekologik-iqtisodiy samara ko'rsatkichini qo'shish maqsadga muvofiq. Chunki resurs tejamlor choralari ekologik to'lovlar, chiqindini tashish va zararsizlantirish xarajatlari, suvni tozalash yoki energiyaga bog'liq xavflarni ham kamaytirishi mumkin.

BMTning Sanoatni rivojlantirish tashkiloti amalga oshirgan aylanma innovatsiyalar dasturida resurs samaradorligi amaliyotlari suv, energiya va xomashyo tejamlorligi bilan birga aylanma biznes yechimlariga investitsiya imkoniyatlarini ham yuzaga keltirgan [2]. Bu resurs samaradorligini korxona uchun faqat xarajatlarni qisqartirish emas, balki yangi investitsion va bozor imkoniyatlarini ochuvchi omil sifatida qarash mumkinligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, tashqi bozorlarda emissiyalar shaffofligi, resurs samaradorligi va kam uglerodli ishlab chiqarish talablarning kuchayishi kichik va o'rta korxonalar uchun resurs iste'molini o'lchash va hisobot berish qobiliyatini raqobat omiliga aylantirmoqda [8]. Demak, resurs samaradorligini raqamli hisobga olish tizimi “yashil” tadbirkorlikning ichki boshqaruv vositasi bilan bir vaqtda tashqi bozor ishonchini ta'minlovchi infratuzilma vazifasini ham bajaradi.

“Yashil” tadbirkorlik subyektlarida resurs samaradorligining asosiy ilmiy xususiyati iqtisodiy natija va ekologik natijaning ajralmasligidir. An'anaviy samaradorlik yondashuvi resurs xarajatini kamaytirishga qaratilsa, yashil yondashuv resurs oqimining butun zanjirini qayta tashkil etadi. Shu sababli resurs samaradorligi mahsulot tannarxi, innovatsiya, investitsiya, bozor strategiyasi va ekologik mas'uliyatni birlashtiruvchi kompleks tadbirkorlik kategoriyasi sifatida qaralishi zarur bo'ladi. Kichik tadbirkorlik subyektlarida moliyaviy va boshqaruv resurslari cheklangani uchun resurs samaradorligini bosqichma-bosqich joriy etish muhim. Birinchi bosqichda energiya, suv va material oqimlarini o'lchash; ikkinchi bosqichda yo'qotishlarni aniqlash va past xarajatli choralarni amalga oshirish; uchinchi bosqichda resurs tejamlor texnologiyalarga investitsiya qilish; to'rtinchi bosqichda esa aylanma biznes modeli va ekologik innovatsiyaga o'tish maqsadga muvofiq.

Resurs samaradorligini oshirish tadbirkorlik subyektlarining bozor strategiyasi bilan ham muvofiqlashtirilishi kerak. Agar tejalgan resurs faqat ichki xarajatlarni kamaytirsa, samara bir tomonlama bo'ladi. Agar korxona resurs tejamlorligi va ekologik xususiyatlarni mahsulot sifati, ta'minot zanjiri shaffofligi va bozor pozitsiyasi bilan bog'lasa, resurs samaradorligi qo'shimcha raqobat ustunligiga aylanadi. Shu jihatdan “yashil” tadbirkorlikda resurs samaradorligining mantiqiy zanjiri “resurs oqimini o'lchash → yo'qotish nuqtalarini aniqlash → tashkiliy va texnologik optimallashtirish → ikkilamchi resurslarni aylanmaga kiritish → iqtisodiy va ekologik natijani baholash → tejamlor qayta investitsiya qilish” tarzida ifodalanishi mumkin.

Xulosa va takliflar (Выводы и предложения/Conclusion).

Tadqiqot natijalari “yashil” tadbirkorlik subyektlarida resurslardan foydalanish samaradorligi an'anaviy resurs tejamlorligidan iqtisodiy va ekologik natijalarning bir vaqtda shakllanishi, resurs unumdorligiga ustuvorlik berilishi, chiqindilarning ikkilamchi resurs sifatida baholanishi, hayotiy sikl yondashuvi, ekologik innovatsiya va preventiv boshqaruvning ustuvorligi bilan farq qilishini ko'rsatdi.

Birinchi, “yashil” tadbirkorlik subyektlarida energiya, suv, material va chiqindi oqimlarini mahsulot birligi va yaratilgan qiymatga nisbatan muntazam hisobga olish tizimini joriy etish maqsadga muvofiq. Ikkinchi, resurs samaradorligi investitsiyalarini faqat ekologik xarajat sifatida emas, tannarxni kamaytiruvchi va resurs unumdorligini oshiruvchi biznes investitsiyasi sifatida baholash zarur.

Uchinchi, chiqindilarni qayta ishlatish, qayta ishlash va boshqa tadbirkorlik subyektlariga ikkilamchi xomashyo sifatida uzatish mexanizmlarini rivojlantirish orqali aylanma resurs modeli shakllantirilishi lozim. To'rtinchi, kichik biznes uchun resurs audit, yashil texnologiyalar bo'yicha maslahat, moliyaviy qo'llab-quvvatlash va xodimlarning yashil ko'nikmalarini rivojlantirish xizmatlarini bir paketda tashkil etish samarali bo'ladi.

Beshinchi, resurs samaradorligini baholashda resurs unumdorligi, energiya va suv sig'imi, material sig'imi, ikkilamchi resurslar ulushi, chiqindi sig'imi va resurs tejash rentabelligini birgalikda qo'llash maqsadga muvofiq. Oltinchi, resurs tejash natijasida

³ Muallif ishlanmasi

shakllangan iqtisodiy samaraning bir qismini keyingi yashil texnologiya va ekologik innovatsiyalarga qayta yo'naltirish resurs samaradorligining o'zini o'zi moliyalashtiruvchi siklini shakllantirishi mumkin.

Umuman, "yashil" tadbirkorlik subyektlarida resurs samaradorligini "o'lchash – optimallashtirish – qayta aylanmaga kiritish – iqtisodiy va

ekologik samarani baholash – qayta investitsiyalash" tamoyili asosida boshqarish tadbirkorlik xarajatlarini pasaytirish, resurs unumdorligini oshirish, ekologik xavflarni kamaytirish va uzoq muddatli raqobatbardoshlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar (Литературы/ References):

1. OECD. Greening SMEs. – Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
2. United Nations Industrial Development Organization. Circular Innovations: Advancing Sustainable Supply Chain Solutions in the Mediterranean. – Vienna: UNIDO.
3. Onofrei M., Oprea F., Doacă E.-M. Green entrepreneurship as a sustainable business model: key lessons for SMEs // Future Business Journal. – 2026. – Vol. 12. – Article 124.
4. Pablo A.G., Sarsale M. MSMEs green practices: a bibliometric and systematic review // Future Business Journal. – 2026. – Vol. 12. – Article 166.
5. Green entrepreneurship and SDG performance: evidence from small and medium enterprises // Review of Managerial Science. – 2026.
6. Green entrepreneurship and SME performance: the moderating effect of firm age // International Entrepreneurship and Management Journal. – 2021.
7. United Nations Industrial Development Organization. Inclusive Green Growth: Mobilizing Private Sector for Climate and Environment Investments. – Vienna: UNIDO.
8. Partnership for Action on Green Economy. Advancing Green and Digital Transitions in Argentina's Small and Medium Enterprises. – 2026.